

رابطه علم و دین

(ویراست جدید)

آیت الله محمد تقی مصباح یزدی

www.ketab.ir

تحقیق و نگارش

علی مصباح

دانشیار مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

۱۴۰۲

سرشناسه	: مصباح یزدی، محمدتقی، ۱۳۹۹-۱۳۱۳.
عنوان و نام پدیدآور	: رابطه علم و دین / مؤلف محمدتقی مصباح یزدی؛ تحقیق و نگارش علی مصباح.
وضعیت ویراست	: [ویراست ۲].
مشخصات نشر	: قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی؛، انتشارات، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	: ۲۶۴ص. ۱۴/۵×۲۱/۵ س م
فروست	: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی؛؛ ۱۵۶۴. فلسفه؛ ۲۵۵.
شابک	: ۹۷۸۶۰۰۰۴۴۴۳۱۲۸
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۵۶-۲۶۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: اسلام و علوم.

Islam and science

علم و دین.

Religion and science

: مصباح، علی، ۱۳۳۹-

: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی؛، انتشارات.

: BP۲۳۲

: ۲۹۷/۴۸۵

: ۸۵۵۴۰۰۶

شناسه افزوده

شناسه افزوده

رده‌بندی کنگره

رده‌بندی دیویی

شماره کتاب‌شناسی ملی

www.ketab.ir

شمارهٔ ردیف ۱۵۶۴
شمارهٔ موضوعی فلسفه - ۲۵۵
۱۴۰۲-۱۹

www.ketab.ir

■ رابطهٔ علم و دین (ویراست جدید)

- مؤلف: آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی
- تحقیق و نگارش: علی مصباح
- ناشر: انتشارات مؤسسهٔ آموزشی و پژوهشی امام خمینی*
- چاپ: اندیشه برتر
- نوبت و تاریخ چاپ: اول، تابستان ۱۴۰۲
- شمارگان: ۵۰۰
- قیمت: ۲۶۰۰۰۰ تومان

● دفتر مرکزی: قم، خیابان شهدا، کوی ممتاز، پلاک ۳۸
● تلفن و نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۲۳۲۶

● شعبه مؤسسه امام خمینی (ره): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
● تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۳۶۲۹

فهرست مطالب

مقدمهٔ معاونت پژوهش	۱۰
پیشگفتار	۱۳

فصل اول: مقدمه

۱-۱. جایگاه مبحث علم دینی در اولویت‌های نظام اسلامی	۲۷
۱-۲. تحریر محل نزاع	۳۱

فصل دوم: معناشناسی علم و دین

۲-۱. معانی علم	۴۶
۲-۱-۱. معنای روان‌شناختی	۴۷
۲-۱-۲. شناخت مطابق با واقع	۵۱
۲-۱-۳. شناخت حصولی مطابق با واقع	۵۲
۲-۱-۴. شناخت حصولی کلی مطابق با واقع	۵۳
۲-۱-۵. شناخت حصولی کلی و دستورالعمل‌های مبتنی بر آن	۵۴
۲-۱-۶. شناخت حصولی کلی حقیقی	۶۰
۲-۱-۷. شناخت حصولی تجربی	۶۲
۲-۱-۸. شناخت پدیده‌های مادی با هر روشی	۶۹

- ۷۰.....۲-۱-۹. مجموعه مسائل به‌مثابه بستر تلاش برای شناخت حصولی
- ۷۷.....۲-۱-۱۰. نقش روش در طبقه‌بندی علوم
- ۷۸.....۲-۱-۱۱. نقش هدف و غایت در طبقه‌بندی علوم
- ۸۰.....۲-۱-۱۲. معنای منتخب
- ۸۰.....۲-۲. معانی دین
- ۸۰.....۲-۲-۱. معنای لغوی
- ۸۲.....۲-۲-۲. احساس تعلق و وابستگی
- ۸۲.....۲-۲-۳. اعتقاد به امر قدسی
- ۸۳.....۲-۲-۴. اعتقاد به ماورای طبیعت و برقراری نوعی ارتباط با آن
- ۸۴.....۲-۲-۵. مجموعه باورها و ارزش‌های رفتاری مناسب
- ۸۸.....۲-۲-۶. محتوای وحی (کتاب و سنت)
- ۹۰.....۲-۲-۷. دین الهی حق
- ۹۴.....۲-۲-۸. روش اثبات مسائل دین
- ۹۸.....۲-۲-۹. نقش هدف در تعریف دین
- ۱۰۲.....۲-۲-۱۰. واژه‌های مشابه
- ۱۰۳.....۲-۲-۱۱. معنای منتخب

فصل سوم: نسبت‌های مفهومی علم و دین

- ۱۰۸.....۳-۱. تباین
- ۱۱۲.....۳-۲. عموم و خصوص مطلق
- ۱۱۲.....۳-۳. عموم و خصوص من وجه
- ۱۱۶.....۳-۴. قلمروشناسی علم و دین به‌معنای مختار

فصل چهارم: نسبت‌های محتوایی علم و دین

- ۱۲۶.....۴-۱. نسبت تباین

- ۴-۲. هم‌پوشانی کامل..... ۱۳۳
- ۴-۳. تعارض..... ۱۳۵
- ۴-۳-۱. ریشهٔ مبحث تعارض علم و دین در غرب مسیحی..... ۱۳۵
- ۴-۳-۲. انتقال مباحث به کشورهای اسلامی..... ۱۳۷
- ۴-۳-۳. راه‌حل منتخب..... ۱۴۶

فصل پنجم: علم دینی

- ۵-۱. معانی علم دینی..... ۱۶۰
- ۵-۱-۱. علمی با خاستگاه اسلامی..... ۱۶۳
- ۵-۱-۲. علمی که موضوعش ارادهٔ الهی باشد..... ۱۶۴
- ۵-۱-۳. علمی که موضوعش قول یا فعل الهی باشد..... ۱۷۱
- ۵-۱-۴. علم غیرمخالف با آموزه‌های دینی..... ۱۷۲
- ۵-۱-۵. علم سازگار با آموزه‌های دینی..... ۱۷۶
- ۵-۱-۶. علم استنباط‌شده از منابع دینی..... ۱۸۰
- الف) علوم چندروشی با استفاده از منابع دینی..... ۱۸۰
- ب) علوم صرفاً تبعیدی..... ۱۸۷
- ۵-۱-۷. علمی با روش معتبر نزد دین..... ۱۹۰
- ۵-۱-۸. علمی با مسائل دینی..... ۱۹۳
- ۵-۱-۹. علمی که برای اثبات دین به آن نیاز است..... ۱۹۶
- ۵-۱-۱۰. معنای منتخب..... ۱۹۸
- ۵-۲. سؤالات و شبهات علم دینی..... ۲۱۱

فصل ششم: لوازم اسلامی‌سازی علوم

- ۶-۱. نقد علوم موجود..... ۲۳۳
- ۶-۱-۱. نقد درونی..... ۲۳۳

- ۲۳۴.....۶-۱-۲ نقد مبنایی
- ۲۳۶.....۶-۲ تبیین و اثبات مبنای علوم
- ۲۳۶.....۶-۲-۱ مبنای معرفت‌شناختی علوم
- ۲۳۸.....۶-۲-۲ مبنای هستی‌شناختی علوم
- ۲۴۴.....۶-۲-۳ مبنای انسان‌شناختی علوم انسانی
- ۲۴۵.....۶-۲-۴ مبنای دین‌شناختی

فصل هفتم: تأثیر دین بر علم

- ۲۵۰.....۷-۱ موارد عدم تأثیر دین بر علم
- ۲۶۱.....۷-۲ تأثیر دین بر هدف و غایت علم
- ۲۶۲.....۷-۲-۱ تأثیر دین بر انگیزه‌های عالمان
- ۲۶۵.....۷-۲-۲ تأثیر اهداف دینی بر هدف علوم
- ۲۶۸.....۷-۳ تأثیر دین بر محتوای علم
- ۲۶۸.....۷-۳-۱ تأثیر گزاره‌های توصیفی دین بر مبنای علم
- ۲۷۳.....۷-۳-۲ تأثیر گزاره‌های توصیفی دین بر گزاره‌های توصیفی علم
- ۲۷۴.....۷-۴ تأثیر دین بر کاربرد علم
- ۲۷۵.....۷-۴-۱ تأثیر گزاره‌های توصیفی دین بر علوم دستوری
- ۲۷۸.....۷-۴-۲ تأثیر گزاره‌های دستوری دین بر علوم دستوری

فصل هشتم: خدمات علم به دین

- ۲۸۴.....۸-۱ موارد عدم تأثیر علم بر دین
- ۲۸۵.....۸-۲ تأثیر علم بر فهم یا اثبات گزاره‌های توصیفی دین
- ۲۸۶.....۸-۳ تأثیر علم بر فهم یا اثبات گزاره‌های دستوری دین
- ۲۹۰.....منابع

مقدمه معاونت پژوهش

حقیقت اصیل ترین، جاودانه ترین و زیباترین راز هستی و نیاز آدمی است که سلسله مؤمنان و عالمان صادق چه جانها که در راه آن نباخته، و جاهلان و باطل پرستان چه توطئه‌ها و ترفندها که برای محو و مسخ آن نساخته‌اند. چه تلخ واقعی است مظلومیت حقیقت، و چه شیرین حقیقتی است این واقعیت که در مصاف همیشگی حق و باطل، حق سربلند و سرفراز است و باطل از بین رفتنی و نگونسار. این والا و بالانشینی حقیقت، گذشته از سرشت حق، وام‌دار کوشش‌های خالصانه و پایان‌ناپذیر حقیقت‌جویانی است که در عرصه نظر و عمل کمر همت محکم بسته و از دام و دانه دنیا رسته‌اند، و در این میان نقش و تأثیر ادیان و پیامبران الهی، و به‌ویژه اسلام و پیامبر اکرم ص و جانشینان برحق و گرامی او علیه السلام، برجسته‌ترین است.

دانشمندان نام‌آور شیعه رسالت خطیر و بی‌نظیر خویش را بهره‌گیری از عقل و نقل و غوص در دریای معارف قرآن و برگرفتن گوهر ناب حقیقت از سیره آن پیشوایان و عرصه آن به عالم بشری و دفاع جانانه در برابر هجوم ظلمت پرستان حقیقت‌گریز دانسته و در این راه دیده‌ها سوده و

جان‌ها فرسوده‌اند. اکنون در عصر بحران معنویت که دشمنان حقیقت و آدمیت هر لحظه با تولید و انتشار فزون از شمار آثار نوشتاری و دیداری و به‌کارگیری انواع ابزارهای پیشرفته سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در عرصه‌های گوناگون برای سیطره بر جهان می‌کوشند، رسالت حقیقت‌خواهان و اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی، به‌ویژه عالمان دین، بس عظیم‌تر و سخت‌دشوarter است.

در جهان تشیع، پژوهشگران حوزوی در علوم فلسفی و کلامی، تفسیری و حدیثی، فقهی و اصولی و نظایر آن کارنامه درخشانی دارند، و تأملات ایشان بر تارک پژوهش‌های اسلامی می‌درخشد. در زمینه علوم طبیعی و تجربی و فناوری‌های جدید نیز پژوهشگران ما تلاش‌هایی چشمگیر کرده، گام‌هایی نوین‌بخش برداشته و به جایگاه درخور خویش در جهان نزدیک شده‌اند، و می‌روند تا با فعالیت‌های روزافزونشان مقام شایسته خویش را در صحنه علمی بین‌المللی بازابند. ولی در قلمرو پژوهش‌های علوم اجتماعی و انسانی تلاش‌های دانشمندان این مرز و بوم آن‌گونه که شایسته نظام اسلامی است به بار ننشسته، و آنان گاه به ترجمه و اقتباس نظریات دیگران بسنده کرده‌اند. در این زمینه کمتر می‌توان رد پای ابتکارات و به‌ویژه خلاقیت‌های برخاسته از مبانی اسلامی را یافت و تا رسیدن به منزلت مطلوب راهی طولانی و پرچالش در پیش است. از این‌روی، افزون بر استنباط، استخراج، تفسیر و تبیین آموزه‌های دینی و سازماندهی معارف اسلامی، کاوش در مسائل علوم انسانی و اجتماعی از دیدگاه اسلامی و تبیین آنها از مهم‌ترین اهداف و اولویت‌های مؤسسات علمی به‌ویژه مراکز پژوهشی حوزه‌های علمیه است.